

Ks. JAROSŁAW MOSKAŁYK¹
Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu
ORCID ID: 000-0001-9193-2433

W ŚWIETLE TOMOSU IN THE LIGHT OF TOMOS

Abstract

Thanks to the autocephaly of Ukrainian Orthodoxy in 2019, there is a fundamental change in the whole local Church in the religious, ecclesial, organizational, administrative and jurisdictional aspects. At the same time, there is a completely new perspective of self-realization in a fully autonomous Church based on communication with the Constantinopolitan patriarchate. This reality creates the right conditions for establishing proper relations with other Churches in the country, including Eastern Catholic and Latin, which previously had an ambiguous character. Ultimately, join the multilateral dialogue within the Christian, which aims to bring together and unite all Christians into one community of people of faith.

Keywords: Tomos, autocephaly, Kyjev Church, Ecumenical Patriarchate of Constantinople, Bartholomew I, jurisdiction, territorial integrity

Abstrakt

Dzięki nadaniu autokefalii prawosławiu ukraińskiemu w 2019 roku następuje zasadnicza zmiana w całym Kościele lokalnym w aspekcie religijnym, eklezjalnym, organizacyjnym, administracyjnym i jurysdykcyjnym. Przy tym pojawia się zupełnie nowa perspektywa samorealizacji w pełni autonomicznego Kościoła w oparciu o łączność z patriarchatem konstantynopolińskim. Rzeczywistość ta stwarza odpowiednie warunki do nawiązania właściwych relacji z innymi Kościołami w kraju, w tym wschodnim katolickim i łacińskim, które wcześniej posiadały złożony charakter. Ostatecznie pozwala włączyć się w wielostronny dialog wewnątrz chrześcijański, który stawia sobie za cel zbliżenie i zjednoczenie wszystkich chrześcijan w jedną wspólnotę ludzi wiary.

Słowa kluczowe: Tomos, autokefalia, Kościół kijowski, patriarchat konstantynopoliński, Bartłomiej I, jurysdykcja, integralność terytorialna

¹ Ks. prof. dr hab. Jarosław Moskałyk, profesor zwyczajny, kierownik Zakładu Teologii Dogmatycznej, Fundamentalnej i Ekumenizmu Wydziału Teologicznego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, e-mail: moskalyk@amu.edu.pl.

WSTĘP

Dla ukraińskiego prawosławia 5 stycznia 2019 roku pozostanie na zawsze datą symboliczną zarówno w wymiarze historycznym jak i duchowym. W tym dniu bowiem za sprawą patriarchy konstantynopolińskiego Bartłomieja I odbyła się uroczystość podpisania aktu nadania autokefalii Prawosławnemu Kościołowi Ukrainy (PKU)², który stanowi przełomowy moment oraz zapoczątkowanie nowej epoki w jego dziejach. Oznacza to, iż spełniło się długo oczekiwane pragnienie wielu tysięcy, a nawet milionów wiernych w tym kraju uzyskania pełnej autonomii organizacyjnej i jurysdykcyjnej Kościoła prawosławnego. Dekret o nadaniu prawa i przywileju autokefalii, czyli Tomos (Tόμος) (Patriarchate 2019), a jednocześnie włączenia tego Kościoła do dyptychów jako piętnastej wspólnoty prawosławnej tradycji bizantyjskiej, otwiera zupełnie nową perspektywę samorealizacji prawosławia na Ukrainie. Autokefalia staje się tu widocznym znakiem odnowienia więzi z Kościołem Matką oraz potwierdzenia godności i równości z innymi wspólnotami siostrzanymi. Poniżej zostanie dokonana analiza *tomosu* w kontekście upodmiotowienia prawosławnego Kościoła partykularnego i zarazem określenia istotnych przymiotów jego samostanowienia.

1. HISTORYCZNY PRZEŁOM

Zanim nastąpi wyprowadzenie określonych wniosków w oparciu o *tomos* niezbędne jest ukazanie szerszego tła, które niejako warunkowało jego zaistnienie. Pierwsze inicjatywy związane ze zjednoczeniem i usamodzielnieniem w najnowszej historii Kościoła prawosławnego na Ukrainie sięgają początków 90. lat minionego stulecia i jawią się w dość szarych barwach, ponieważ wbrew założeniom nie tylko nie doszło wówczas do wewnętrznej konsolidacji i autonomizacji wspólnoty prawosławnej, ale pojawiły się podziały, dezintegracja oraz znacząca izolacja pomiędzy poszczególnymi środowiskami religijnymi. W rezultacie większość społeczności prawosławnej w kraju pozostała pod jurysdykcją Patriarchatu Moskiewskiego (UKP PM) (Moskałyk 2016, 138)³. Z kolei wyodrębnienie się dwóch organizacji kościelnych (UKP PK i UAKP) jako niekanonicznych w żaden dotychczas sposób nie sprzyjało całkowitemu zjednoczeniu (Moskałyk 2016, 140)⁴. Dopiero aktywizacja w ostatnim okresie na rzecz zbliżenia i utrwalenia historycznych więzi z patriarchatem konstantynopolińskim, a równocześnie uzyskanie autokefalii,

² Jest to obecnie oficjalna nazwa nowo powołanej zjednoczonej organizacji kościelnej na Ukrainie.

³ Kościół ten posiada własną autonomię, a jego zwierzchnik należy od 1990 roku do Świętego Synodu Patriarchatu Moskiewskiego i jest wybierany przez synod lokalny.

⁴ Cerkiew Patriarchatu Kijowskiego powstała w 1992 r. po wypowiedzeniu podległości Patriarchatowi Moskiewskiemu. Natomiast Kościół Autokefaliczny został powołany do istnienia jeszcze w okresie międzywojennym, czyli w 1921 roku, lecz przetrwał jedynie do początku lat 30. ubiegłego stulecia. Po II wojnie światowej podjął kontynuację swej działalności głównie za oceanem. W 1990 roku postanowiono reaktywować misję owego Kościoła na Ukrainie już w warunkach niepodległego państwa.

pozwołała ostatecznie na przełomie 2018/19 roku doprowadzić do zamierzonego celu (Unian 2019)⁵.

Należy podkreślić, iż było to działanie całkowicie autonomiczne i głęboko przemyślane ze strony prawosławia ukraińskiego. Jako najważniejsze czynniki motywacyjne w procesie usamodzielnienia Kościoła kijowskiego występowała od lat przede wszystkim dążność do stanowienia w pełni autonomicznej organizacji eklezjalnej bez jakiegokolwiek wpływu zewnętrznego, ponieważ doświadczenie związane z długotrwałym podporządkowaniem jurysdykcji zewnętrznej odcisnęło tu bardzo negatywne piętno na świadomości i zaufaniu społeczności wiernych (Шишков 2017, 271-274). W szczególności dotyczy to całego okresu powojennego oraz ostatniego ponad ćwierćwiecza. Poza tym nie mniej istotnym pozostawało pragnienie zmiany swoistego stanu zawieszenia w stosunku do tzw. niekanonicznych wspólnot prawosławnych. Rzeczywistość związana z dwoma Kościołami nieposiadającymi podstaw kanonicznych była niezwykle złożona, ale stanowiła także pewną przeszkodę w poszukiwaniu dróg porozumienia wewnątrz całego prawosławia tradycji kijowskiej.

Problem ich nielegalności powodował przez długi czas główną oś sporu między tymi wspólnotami a prawosławiem działającym legalnie i podległym patriarchatowi moskiewskiemu. Powstała niechęć między stronami nie ułatwiała wzajemnych relacji, lecz wręcz pogłębiała dystans wobec siebie. Do tego dochodziły jeszcze zupełnie inne kwestie, jak w pewnym sensie sprzeczne wizje pastoralno-eklezjologiczne, które praktycznie uniemożliwiały współdziałanie. Niestety narastające napięcie między tymi Kościołami oddziaływało bardzo niekorzystnie na percepcję wyznania prawosławnego w całym kraju. Długo nie potrafiono temu zaradzić, co więcej odpowiednie siły wykorzystywały tę sytuację do rozdmuchiwania wewnętrznych antagonizmów albo wprost manipulowania na płaszczyźnie dialogu międzywyznaniowego (Tsompanidis 2017, 81-88). Ostatecznie, zważywszy jeszcze na ostatnie zajścia o charakterze militarnym w państwie, w których element wyznaniowy niejako na nowo dał o sobie znać, doprowadziło to do poszukiwania rozwiązań właściwych naturze religii oraz wyższych wartości życia duchowego w społeczeństwie prawosławnym.

Tym razem rzeczywistym punktem odniesienia stał się patriarchat konstantynopolitański, który co najważniejsze usłyszał głos wołającego od dawna o wsparcie Kościoła siostrzanego. Wcześniej jednak musiało dojść do pewnego rodzaju bezradności, w tym nawet obustronnej, aby ten głos mógł się spotkać z należyтым odzewem, aby spełniło się to, na co z niecierpliwością i pokorą wyczekiwano zarówno w Kijowie i Konstantynopolu. Teraz przewyciężenie zastoju odniosło pozytywny skutek, bez względu na nieprzychylnie odgłosy jego przeciwników (Radio

⁵ W dniach 5/6 stycznia 2019 roku w świątyni pw. Św. Jerzego w Stambule w obecności patriarchy Bartłomieja I i metropolity Epifaniasza (Dumenko), nowo mianowanego zwierzchnika Prawosławnego Kościoła Ukrainy, oraz licznej delegacji składającej się z hierarchów i duchowieństwa różnych odłamów Kościoła prawosławnego na Ukrainie, a także władz świeckich, miało miejsce podpisanie i publiczne przekazanie tomosu (nadanie autokefalii Prawosławnej Cerkwi na Ukrainie).

Svoboda 2018), który zaowocował nadaniem przez patriarchę Bartłomieja I autokefalii dla prawosławnego Kościoła Ukrainy. Decyzja ta stanowi potwierdzenie odnowienia i umocnienia więzi między obydwoma stronami, których nie były w stanie zniszczyć żadne zawirowania dziejowe. Z pewnością takie przekonanie towarzyszyło patriarsze ekumenicznemu podczas podpisywania *tomosu*. Jednocześnie motywowało poczucie odpowiedzialności za rozwój Kościoła partykularnego, znajdującego się z wielu względów w trudnym położeniu a przy tym zachowującego niezmiennie przywiązanie do bizantyjskiej tradycji duchowej.

2. AUTONOMIA PARTYKULARNA

Już w preambule dekretu o autokefalii padło stwierdzenie, że od czasów apostoelskich jeden Kościół stanowią wspólnoty działające w różnych krajach i regionach, które są zarządzane przez swoich pasterzy ze względu na szczególne potrzeby pastoralne (ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν αὐταῖς ἰδιαίτουσῶν ποιμαντικῶν ἀναγκῶν) (Patriarchate 2019). Jest to powód, aby obecnie po długich latach starań o samodzielne w jednakowym stopniu z innymi zarządzanie Kościołem na ziemiach Ukrainy zostały mu nadane odpowiednie prawa. Tym bardziej, że wraz z pragnieniem miejscowych hierarchów i władz świeckich pojawia się prośba społeczności wiernych. Kościół kijowski (historyczna metropolia) zgodnie z wielowiekową tradycją przynależy do Apostolskiej Stolicy w Konstantynopolu, która posiada obowiązek troszczyć się o święte Kościoły prawosławne i nie pozostawać obojętna na prośby swoich braci należących do Kościoła Chrystusowego tradycji prawosławnej (Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας πρὸς τὸν Ὁρθόδοξον κόσμον) (Patriarchate 2019). Fundamentalnymi przesłankami przyznania autokefalii temu Kościołowi pozostają zatem jego niepodważalna więź historyczna z duchowym dziedzictwem bizantyjskim oraz wola wierzącego ludu, który zapragnął zjednoczenia i niezależności swej organizacji kościelnej. Pragnienie to doczekało się ostatecznie swego urzeczywistnienia, a wraz z nim wspólnocie partykularnej wyznaczono nową perspektywę samorealizacji religijnej.

W dokumencie zostaje wyraźnie zaznaczone, że istniejąca odtąd kanoniczna autokefalia, niezależna i prawomocna (ὑπάρχει τοῦ λοιποῦ κανονικῶς αὐτοκέφαλος, ἀνεξάρτητος καὶ αὐτοδιοικητος), uchroni Kościoły partykularne przed nieustannie zagrażającymi podziałami i schizmami (ἐπὶ θεραπείᾳ τῶν χρονίως σοβούτων σχισμάτων καὶ μερισμῶν εἰς τὰς κατὰ τόπους Ἐκκλησίας) (Patriarchate 2019). Dlatego jednomyślnie ustala się i ogłasza, że cały Kościół prawosławny działający w granicach politycznie i niezależnie ukształtowanego państwa ukraińskiego wraz z metropoliami, arcybiskupstwami, diecezjami, klasztorami, parafiami oraz wszystkimi instytucjami kościelnymi staje się w pełni autonomiczny. A jego najwyższym zwierzchnikiem pozostanie hierarcha, któremu przynależć będzie tytuł „metropolita kijowski i całej Ukrainy” („Μακαριώτατος Μητροπολίτης Κιέβου καὶ πάσης Οὐκρανίας”). Jednakże nie dopuszcza się rozszerzenia czy umniejszenia tego przywileju bez zgody Kościoła konstantynopolitańskiego (μη ἐπιτροπομένης

προσθήκης τινὸς ἢ ἀφαιρέσεως τῷ αὐτοῦ τίτλῳ, δίχα τῆς ἀδείας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως) (Patriarchate. 2019). Najwyższy pasterz Kościoła będzie przewodniczącym Synodu, który będzie przez niego corocznie zwoływany, a w jego skład będą wchodzić hierarchowie posiadający diecezje na geograficznym terytorium Ukrainy (ἐκ τῶν ἀρχιερατευόντων ἐν τοῖς γεωγραφικοῖς ὁρίοις τῆς Οὐκρανίας.). W ten sposób lokalny Kościół pozostanie całkowicie autonomiczny w zarządzaniu swoją wspólnotą bez jakichkolwiek przeszkód oraz ingerencji zewnętrznej (Οὕτω γὰρ διακυβερνηθήσονται τὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῇ ...καὶ ἀκωλύτως, μακρὰν πάσης ἄλλης ἔξωθεν ἐπεμβάσεως) (Patriarchate 2019).

Na uwagę zasługuje fakt, że nowy Kościół autokefaliczny nie został podniesiony do godności patriarchatu, lecz stał się jedynie metropolią. Dla wielu zwolenników *tomosu* prawosławia ukraińskiego mógł to być duży zawód bądź wręcz rozczarowanie. Także postronni obserwatorzy procesu autonomii mogą odbierać to zdarzenie z pewnym niedowierzaniem czy zaskoczeniem. Tymczasem nie jest to wyjątek, który oznaczałby odstępianie od stałej reguły i tym bardziej marginalizację określonego podmiotu kościelnego. Taka sytuacja dotyczy jeszcze pięciu innych Kościołów autokefalicznych, które obecnie nie posiadają ustroju patriarchalnego (KAI 2019). O aktualnym braku wyższego statusu dla prawosławia ukraińskiego zdecydowały raczej względy praktyczne. Wszakże nadanie autokefalii Kościołowi musi się wiązać z poważnym wyzwaniem organizacyjnym i ogólnie przystosowaniem do nowej rzeczywistości. Dlatego usankcjonowanie prawosławnego Kościoła Ukrainy jako metropolii wydaje się być rzeczą zupełnie naturalną. W przeszłości Konstantynopol również nie nadał nigdy Kościołowi kijowskiemu zaszczytnego tytułu patriarchalnego. Ponadto nie bez znaczenia pozostaje delikatna kwestia zrównania w randze tego Kościoła z pozostałymi czterema patriarchatami nowożytnymi (KAI 2019). Ewentualne powołanie struktury patriarchalnej w Kijowie w danym momencie mogłoby istotnie rzutować na dialog międzyprawosławny.

3. INTEGRALNOŚĆ TERYTORIALNO-KANONICZNA

W dekrete o autokefalii pojawia się jednoznaczne wskazanie na terytorialną integralność metropolii kijowskiej (δὲ τὴν καθισταμένην διὰ τοῦδε τοῦ ἐνυπογράφου Πατριαρχικοῦ καὶ Συνοδικοῦ Τόμου, ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς ἐπικρατείας τῆς Οὐκρανίας, Αὐτοκέφαλον Ἐκκλησίαν) (Patriarchate 2019). Tym samym zostają jasno określone prawa i kompetencje Kościoła prawosławnego w stosunku do jego wiernych zamieszkujących w granicach państwa ukraińskiego. Oznacza to, że ten sam przywilej władzy nie będzie rozciągnięty na wiernych przebywających poza granicami kraju oraz identyfikujących się chociażby z dawną wspólnotą niekanoniczną, jak to miało miejsce wcześniej. Odtąd wszystkie Kościoły prawosławne tradycji kijowskiej w tzw. diasporze przechodzą pod jurysdykcję patriarchatu konstantynopolitańskiego. Dzięki temu zostaje unormowana sytuacja kanoniczna prawosławnych na emigracji, która budziła dotąd niejednokrotnie różne kontro-

wersje. Ponadto zniknie pokusa ze strony autokefalicznego prawosławia ukraińskiego do roszczenia sobie jakichkolwiek praw administracyjno-jurysdykcyjnych wobec wiernych pozostających z dala od swego kraju (μη δυναμένην καθιστάναι επισκόπους ἢ πηγνύειν ὑπερόρια θυσιαστήρια, τῶν ἤδη ὑφισταμένων ὑπαγομένων τούντεῦθεν, κατὰ τὴν τάξιν, τῷ Οἰκουμενικῷ Θρόνῳ, τῷ ἔχοντι τὴν κανονικὴν ἀρμοδιότητα ἐπὶ τῆς Διασπορᾶς, περιοριζομένης τῷ ὄντι τῆς δικαιοδοσίας αὐτῆς ἐντὸς τῶν ἑδαφῶν τοῦ Οὐκρανικοῦ Κράτους) (Patriarchate 2019).

Prawosławie kijowskie na czele z Synodem nabywa suwerenną władzę zarządzania własnymi strukturami na podstawie prawa partykularnego, zgodnie z nakazem ewangelicznym i postanowieniami Kościoła prawosławnego, stosując się w pełni do 6 kanonu I Soboru Powszechnego w Nicei, który w kwestiach spornych przyznaje rację większości (κρατεῖτω ἡ τῶν πλειόνων ψῆφος) (Patriarchate 2019). Przy tym zostaje zachowana instytucja sądu apelacyjnego, do której mają prawo odwoływać się hierarchowie i pozostałe duchowieństwo, na jej czele stoi najwyższy zwierzchnik Patriarcha i zgodnie z 9 i 17 kanonem IV Soboru Powszechnego w Chalcedonie ostatecznie rozstrzyga w sprawach biskupów i duchownych Kościołów partykularnych (Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, κατέχοντι τὴν κανονικὴν εὐθύνην τοῦ λαμβάνειν ἀμετακλήτως ἀποφάσεις ἐπὶ τῶν κρίσεων δι' ἐπισκόπους καὶ λοιποὺς κληρικοὺς τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν, συμφώνως τοῖς θ' καὶ ιζ' ἱεροῖς κανόσι τῆς Δ' ἐν Χαλκηδόνι Οἰκουμενικῆς Συνόδου) (Patriarchate 2019).

Istotne jest również to, że obowiązujące reguły kanoniczne nie stanowią jakiegoś wyjątku w odniesieniu do Kościoła autokefalicznego na Ukrainie, lecz pozostają ogólnymi normami w stosunku do wszystkich wspólnot partykularnych należących do patriarchatu konstantynopolitańskiego. Podkreśla się w ten sposób zrównanie Kościoła kijowskiego pod względem prawnym z pozostałymi Kościołami i jednocześnie zobowiązanie moralne na równi z innymi. Akcent położono tu głównie na zachowanie nienaruszonej wiary prawosławnej i jedności kanonicznej z patriarchą Konstantynopola oraz pozostałymi prawosławnymi Kościołami partykularnymi (πρωτίστην ἀποστολὴν τὴν τήρησιν τῆς Ὁρθοδόξου ἡμῶν Πίστεως ἀδιαλωβήτου καὶ τῆς κανονικῆς ἐνότητος καὶ κοινωνίας μετὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τῶν λοιπῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ἀπαρασαλεύτου) (Patriarchate 2019). Z kolei podczas każdorazowego wyboru zwierzchnika prawosławnego Kościoła Ukrainy czy biskupa będą przestrzegane kanony i statut danego Kościoła, które w całości odpowiadają zasadom zawartym w patriarchalnym *tomosie* (ἐν πᾶσι πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ παρόντος Πατριαρχικοῦ καὶ Συνοδικοῦ Τόμου) (Patriarchate 2019).

W rezultacie prawosławie ukraińskie, nabywając stały przywilej terytorialno-kanoniczny, będzie mogło realizować swoją misję w oparciu o jasno określone normy, których nikt nie może zakwestionować. Jest to niewątpliwie nowa jakość w sensie możliwości działania religijnego i także uwiarygodniania siebie w przestrzeni publicznej. Ta sytuacja zmienia radykalnie znaczenie i rolę zjednoczonego Kościoła kijowskiego w relacji do innych podmiotów chrześcijańskich w kraju.

Obecnie staje się on ważnym punktem odniesienia, żeby nie powiedzieć paradygmatycznym, który powinien nieustannie zachowywać zdolność pozytywnego promieniowania mocą wiary i jednoczenia całego społeczeństwa wierzących chrześcijan w państwie.

4. JEDNOŚĆ DUCHOWA

Prawosławny Kościół Ukrainy dzięki *tomosowi* został włączony do jednej wspólnoty Kościołów ortodoksyjnych, utrzymujących pełną więź z patriarchą Konstantynopola. Jest to zrównanie we wszystkich prawach z innymi i zarazem odrodzenie uczestnictwa w źródle duchowej jedności. Szczególnym wyrazem korzystania z owych preferencji staje się możliwość jego uczestnictwa w ważnych naradach (dyskusjach) międzyprawosławnych o profilu kanonicznym, dogmatycznym i innych (Οὐκρανία Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ὑποχρεοῦται μετέχειν, ἐπὶ σπουδαίων κανονικῶν, δογματικῶν καὶ λοιπῶν ζητημάτων) (Patriarchate 2019). Kościół kijowski podczas wspólnych zebrań będzie reprezentował zawsze zwierzchnik albo osoba przez niego delegowana, zachowując również prawo zgłaszania własnych postulatów, propozycji i rozwiązań. W tym kontekście już teraz pojawiają się pewne wątpliwości związane z ruchem ekumenicznym, a zwłaszcza rolę tego Kościoła w procesie dialogu prawosławno-katolickiego (Kałużny 2018, 147-160), dotychczas znajdującego się praktycznie poza głównym nurtem debat czy deklaracji w dialogu między obydwoma stronami. Niewątpliwie trzeba będzie wypracować taki *modus vivendi*, który pozwoli mu znaleźć odpowiednie miejsce na tej płaszczyźnie wspólnego działania. Tym niemniej zasadnicza odpowiedzialność w zakresie aktywnego udziału w pracach bilateralnych prawosławia kijowskiego spoczywa na najwyższym zwierzchniku prawosławia.

W dekrete o autokefalii znajduje się zapis, który mówi o sposobie rozstrzygnięcia istotnych kwestii charakteru kościelnego, dogmatycznego i kanonicznego Kościoła partykularnego. Tym samym metropolita kijowski winien zwracać się w imieniu Synodu do najwyższej instancji, jaką jest Stolica Patriarchatu Ekumenicznego, z nadzieją na uzyskanie pełnego porozumienia i autorytatywnego stanowiska (Μακαριώτατος Μητροπολίτης Κιέβου καὶ πάσης Οὐκρανίας, ἐκ μέρους τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ, δέον ὅπως ἀπευθύνηται πρὸς τὸν καθ' ἡμᾶς Ἁγιώτατον Πατριάρχικὸν καὶ Οἰκουμενικὸν Θρόνον, ἐκζητῶν τὴν ἔγκυρον γνώμην καὶ βεβαίαν συναντίληψιν αὐτοῦ) (Patriarchate 2019). Autokefalia nakłada nadto na przełożonego Kościoła kijowskiego obowiązek kierowania do patriarchy ekumenicznego i pozostałych zwierzchników autokefalicznych dokumentów szczególnej wagi, jak również pozostawia przywilej przyjmowania takich dokumentów od innych. Jest to normalna praktyka rozwiązywania różnych złożonych kasusów we wspólnotach lokalnych, wobec których patriarcha konstantynopolitański zachowuje najwyższy autorytet. Przede wszystkim chodzi tu o zwierzchnictwo w znaczeniu duchowym, które zakłada szczególną troskę o poszczególne Kościoły w zakresie wiarygodnego

zarządzania, prawowiernego nauczania i jedności z całym Kościołem. Kompetencje patriarchy są wyrażone w kanonach kościelnych i tzw. prawie stauropigialnym, lecz nie oznaczają one władzy nieograniczonej.

Każdy Kościół lokalny, w tym kijowski, zachowuje całkowitą autonomię i rodzaj odrębności, które pozwalają mu realizować swoje posłannictwo zgodnie z wymogami ewangelicznymi i potrzebami ludu Bożego. Przy czym utrzymanie pełnej łączności z centrum duchowym, czyli tym w Konstantynopolu, stanowi wyraz uznania jego pierwszeństwa oraz istniejącej jedności. Ten symbol ma istotne znaczenie eklesjotwócze, dzięki któremu prawdziwa jedność może być pogłębiana w oparciu o żywe więzi z pierwszą Stolicą. Poszczególne podmioty kościelne czerpią nieprzerwanie z jedyne go źródła wiary, jakim są Słowo Boże, sakramenty, dziedzictwo duchowe, tradycja, kult i tchnienie Ducha Świętego. Rolą najwyższego zwierzchnika pozostaje pokorne przewodniczenie wspólnocie powszechnej oraz troska o należyty rozwój wspólnot lokalnych w duchu otrzymanego depozytu wiary. Rzeczywistość ta przekłada się na wzrost wzajemnego zaufania oraz składania autentycznego świadectwa chrześcijańskiej radości światu.

PODSUMOWANIE

Teraz bycie częścią całości nabiera dla prawosławia na Ukrainie zupełnie nowego znaczenia, gdyż oznacza – poza realnym upodmiotowieniem – również przywrócenie pewnej równowagi moralnej w świadomości społecznej. Dotychczas niezwykle tego brakowało, zwłaszcza po stronie wiernych Kościołów niekanonicznych. Obecnie można będzie inaczej spojrzeć na własną spuściznę duchową oraz umacniać w oparciu o odnowione kryteria swoją więź z wielokształtną wspólnotą ortodoksyjną. Co najważniejsze, można będzie wnosić typowe dla tradycji kijowskiej wartości, które pozwolą lepiej rozeznawać całościowe dziedzictwo świata prawosławnego.

BIBLIOGRAFIA:

- Kałużny, Tadeusz. 2018. Prawosławie a ekumenizm. Kontrowersyjny dokument Soboru na Krecie (2016). *Studia Oecumenica*, 18, 147-160.
- Moskałyk, Jarosław. 2016. Mały krok do połączenia i nieznana droga do zjednoczenia. *Studia Oecumenica*, 16, 137-150.
- Tsompanidis, Stylianos Ch. 2017. Orthodoxe Kirche und Ökumenische Bewegung nach der Heiligen und Grossen Synode. *Orthodoxes Forum*, 31(1-2), 81-88.

- Шишков, Андрей. 2017. Два экуменизма: консервативные христианские альянсы как новая форма экуменического взаимодействия. *Государство, религия, церковь в России и за рубежом*, 1, 269-300.
- Patriarchate. ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΣ ΚΑΙ ΣΥΝΟΔΙΚΟΣ ΤΟΜΟΣ. Dostęp: 5.02.2019. https://www.patriarchate.org/announcements//asset_publisher/MF6geT6kmaDE/content/patriarchikos-kai-synodikos-tomos-choregeseos-autokephalou-eklesiastikou-kathestotos-eis-ten-en-oukrania-i-orthodoxon-ekklesian?_101_INSTANCE_MF6geT6kmaDE_languageId=el_GR.
- Unian. Dostęp: 29.01.2019. <https://www.unian.ua/politics/10399788-istorichna-podiya-varfolomiy-pidpisav-tomos-pro-avtokefaliyu-pravoslavnoji-cerkvi-ukrajini.html>.
- Radio Svoboda. Dostęp: 6.09 2018. <https://www.radiosvoboda.org/a/29475221.html>.
- KAI. 2019. Nowy Prawosławny Kościół Ukrainy trafił do dyptychu Patriarchatu Konstantynopola. Dostęp: 07.02.2019. <https://ekai.pl/nowy-prawoslawnny-kosciol-ukrainy-trafil-do-dyptychu-patriarchatu-konstantynopola/>.